

2.c. JTF-regio GROOT-RIJNMOND

2.c.1 Economische, sociale en territoriale gevolgen in JTF-regio GROOT-RIJNMOND

(Tekstveld max. 12.000 karakters) (11.956 tekens)

Inleiding

Binnen regio Rijnmond concentreren de industrie, de werkgelegenheid én de transitieopgave zich in het zogenaamde 'Havenindustriële cluster' (HIC) het petrochemisch industriecomplex in het havengebied van Rotterdam. In het HIC is een hoge dichtheid van bedrijven uit de sector industrie volgens sector C van de SBI en – meer gedetailleerd – de sectoren energie (LISA 0620, 0910, 272, 3511 t/m 3514, 3530), procesindustrie (LISA 6, 8, 10, 17, 19 t/m 25, 35) en chemische industrie (LISA 19, 20, 22).

De gevolgen van de transitie naar duurzame industrie klinken door in de maatschappij, de arbeidsmarkt, de economie van het HIC. Traditionele, vaak lager geschoolde werkgelegenheid verdwijnt. Nieuwe technologieën vereisen nieuwe skills, nieuwe ketens, nieuwe markten. Deze ontwikkelingen verergeren de krapte en mismatches op de arbeidsmarkt binnen Rijnmond. Om het hoofd te bieden aan directe effecten en problemen als gevolg van de gestarte transitie, zet Rijnmond in op de activiteiten in dit hoofdstuk.

CO₂ opgave

Rijnmond is één van de zes geselecteerde JTF-regio's. Terugdringen van CO₂ uitstoot is cruciaal om de Europese en nationale klimaatopgaven te realiseren. Tabel 1 in hoofdstuk 1 toont dat Rijnmond verantwoordelijk is voor 22,8% van de landelijke CO₂ uitstoot. De CO₂-intensiteit voor Rijnmond is 3,3 maal zo hoog als het EU gemiddelde en 2,8 keer zo hoog als het NL gemiddelde. Ingezoomd op de CO₂ cijfers voor de industrie, zonder energie-component blijkt dat de CO₂-intensiteit van de industrie in Rijnmond 4,7 maal zo hoog is als het EU gemiddelde (zie tabel 2 in bijlage cijfermatige onderbouwing). De uitstoot van de industrie is substantieel hoger dan in de andere JTF regio's, met 17 uitstoters uit de 'top 50' gevestigd in Rijnmond verantwoordelijk voor meer dan 27% van de 'ETS-geregistreerde' uitstoot (zie tabel 5 in bijlage cijfermatige onderbouwing).

Toegevoegde waarde en werkgelegenheid industrie

De toegevoegde waarde van regio Rijnmond (BRP) is met € 61,3 miljard veruit het hoogst van alle JTF regio's. Dit is zelfs nagenoeg gelijk aan de toegevoegde waarde van alle overige JTF regio's samen. De toegevoegde waarde daarbinnen van specifiek de industrie valt met € 6,8 miljard tevens op. Deze industrie biedt werkgelegenheid aan meer dan 45.000 fte. In absolute zin is Rijnmond hiermee motor van de Nederlandse industrie. De urgentie om te verduurzamen moet dan ook zowel de bestaande industrie bereiken, als stimulansen geven tot nieuwe waardeketens te komen.

Transitiepaden

Voor het HIC is de transitie naar een duurzame industrie uitgewerkt in een specifiek clusterplan. Het clusterplan Rotterdam-Moerdijk bevat een roadmap voor het realiseren van een emissie-arme en circulaire industrie. De roadmap bevat drie (in de tijd deels overlappende) paden in de transitie:

Stap 1: efficiency, ontwikkelen energie infrastructuur en CCUS (2018-2025)

Efficiency maatregelen en nuttige toepassingen van reststromen, afvang en hergebruik CO₂.
CO₂-reductie potentieel 4,9 Mt CO₂-reductie (scope 1) tot 2030. Daarnaast 2,6 à 3,5 Mt CO₂-reductie in gebouwde omgeving en glastuinbouw door levering van industriële restwarmte en CO₂.

Stap 2: naar een nieuw energiesysteem (2020-2030)

Vervangen van fossiele door duurzame energiebronnen (duurzaam geproduceerde elektriciteit en waterstof) in de industrie.

CO₂-reductie potentieel 3,5 à 4 Mt in 2030.

Stap 3: vernieuwen van het grondstoffensysteem (2030-2050)

Vervangen van fossiele grondstoffen en transportbrandstoffen door bio grondstoffen, recycling en CO₂ i.c.m. groene waterstof.

CO₂-reductie potentieel 1 Mt in 2030.

Met een potentiële reductie van 13 Mt in 2030 is de ambitie van 55% reductie (Fit for 55) ten opzichte van 20Mt in 1990 haalbaar (reductie met 55% is tot 9 Mt, potentie strekt tot 7 Mt).

Arbeidsmarkt

De urgentie op de arbeidsmarkt is tweeledig: enerzijds terugdringen van het vacatureoverschot, anderzijds bemensen van veranderende industriële banen. Aanpak hiervan vergt actie op meerdere dimensies: toeleiding en instroom, doorstroom, om- en bijscholing en randvoorwaarden zoals bereikbaarheid. In tabel 6 in bijlage cijfermatige onderbouwing zijn gegevens over werkgelegenheid (in FTE), participatie en werkloosheid per regio gegeven. Rijnmond heeft het hoogste aantal medewerkers in de industrie in vergelijking met de andere regio's. Zuid-Holland kent hierbij liefst 7,6% beroepsbevolking van 60+, vergrijzing die op korte termijn leidt tot extra uitstroom van arbeidskrachten. De arbeidsparticipatie is in Rijnmond met 68,9% daarentegen substantieel lager dan NL gemiddeld 79,3%. De werkloosheid is in Rijnmond met 4,7% ook hoger dan NL gemiddeld 3,9%. Er is dus een flink 'onbenut potentieel' in de beroepsbevolking. De transitie vergroot de krapte en verergert de verschuiving van werkgelegenheid naar opleidingsniveaus. De transitie tekent zich af in arbeidsmarkt cijfers:

- de krapte in technische beroepen is groot, met meer dan 75.000 vacatures van 258.000 (bijna 30% in één van twaalf sectoren) – alleen voor ICT-beroepen is de 'spanningsindicator' (BRC) nog hoger dan voor technische beroepen,
- vacatures in technische beroepen naar ISCO opleidingsniveau 1 nemen in aandeel af, nemen toe in niveau 2 en nemen sterk toe in niveau 3.

Indirecte werkgelegenheid

De zeehaven-gerelateerde directe werkgelegenheid in Rotterdam-Rijnmond bedroeg 101.443 werkzame personen in 2017. Gecombineerd met de hoeveelheid indirecte werkgelegenheid, zijn er 183.675 personen werkzaam in deze regio. Vanuit deze verhouding (10:8) kan worden gesteld dat er aan de 45.300 directe fte, circa 36.000 fte indirecte werkgelegenheid is verbonden.

Banenverlies en nieuwe banen

Het PBL laat zien dat het aantal banen in de bestaande fossiele industrie in Rijnmond daalt en dat nieuwe banen ontstaan in nieuwe waardeketens. Binnen de complexiteit van kwantitatieve schatting van werkgelegenheidseffecten, is het saldo van de scenario's echter telkens negatief. Een belangrijke conclusie uit de PBL studie is dat het werkloosheidsrisico van werknemers in een aantal sectoren uitzonderlijk sterk stijgt. In Rijnmond betreft dit personen in de aardolieverwerking.

Volgens berekeningen zijn er in Rijnmond meer dan 31.000 personen werkzaam in kwetsbare sectoren (zie tabel 10 in bijlage cijfermatige onderbouwing). Nadere analyses (zie paragraaf 5 sub d en tabel 13 in bijlage cijfermatige onderbouwing) tonen een krimp in de kolensector van 22% en in de keten van olieproducten van 10%. Daar staan groeikansen in de energiesector en installatiebranche tegenover. Per saldo is de reële schatting een "verlies" van circa 2.000 fte aan directe fte in energie-intensieve sectoren in Rijnmond tot 2030. Het belang is daarmee groot deze tendensen om te zetten in nieuwe banen, door transitie en vernieuwing van de chemische sector en door ontwikkeling van Rijnmond als Europese "energy hub".

Verlies van banen is al gestart met de gedwongen sluiting van kolencentrales. Gesteld wordt dat circa éénderde van de arbeidsplaatsen in de haven verandert door de energietransitie. Naar verwachting ontstaat op korte termijn bedrijvigheid dicht bij de huidige beroepen, bijvoorbeeld in de installatiebranche. Op langere termijn ontstaan fundamenteel nieuwe banen, waarbij energie en digitalisering steeds meer in elkaar grijpen. Om Mainport Rotterdam ook na de energietransitie te behouden als de belangrijkste energiehaven van Europa, moet men anticiperen op deze toekomst, mee veranderen en voorop lopen. Belangrijk hierbij is aandacht voor het beschikbare potentieel aan arbeidskrachten.

Om-, na- en bijscholingsopgave

De *skill relatedness* is in de energie, chemie en havenindustrie klein. Vaardigheden van de werknemers in deze sectoren laten zich goed overdragen binnen de sectorkolom (ook naar niet-fossiele vormen van bijvoorbeeld procesindustrie), maar veel minder naar andere sectoren als gevolg van het hoog specialistische karakter gekoppeld aan het relatief lage opleidingsniveau. Werknemers in de aardolie verwerkende industrie, waar banen verloren gaan, vinden hierdoor niet zomaar een baan in een andere sector. Rotterdam heeft meer dan vijf keer zoveel werknemers in de aardolieverwerking dan gemiddeld in Nederlandse regio's. Dit geeft aan dat de om- en bijscholingsnoodzaak hoog is.

Krapte op de arbeidsmarkt

De grote opgaven in de gebouwde omgeving (energiebesparing, installatie van zonnepanelen, warmtepompen etc.) vragen op de korte termijn van de bouw- en installatiesector extra inzet van mbo- en hbo-ers. Ook in de netwerkbedrijven zijn op korte termijn vele monteurs nodig. De vraag naar technologische vaardigheden neemt in alle sectoren toe. Nu al zijn er tekorten voor procestechniek & maintenance, elektro- & installatietechniek en metaal & werktuigbouwkunde op mbo- en hbo-niveau. Deze krapte groeit bij de transitie naar nieuwe energietechnologieën.

De instroom van jongeren in sectoren van de energietransitie is beperkt. In de huidige energiesectoren zijn vooral ervaren krachten actief; 45+ (en voor meer dan 7% zelfs 60+), man en voltijds. Uitzondering hierop zijn de werkzaamheden in de ontwerpfase, advies en verkoop waar vaker vrouwen werkzaam zijn. Aandacht voor duurzame inzetbaarheid en voorkoming van vervroegde uittreding binnen de leeftijdsgroep 45+ van de beroepsbevolking is van groot belang. De actuele en toenemende krapte op de arbeidsmarkt (vacature-overschot) is het belangrijkste pijnpunt in de energietransitie in Rijnmond. Het al bestaande groot tekort aan technisch personeel in het HIC, neemt naar verwachting de komende jaren toe. Het inzetten van nu nog onbenut potentieel en het vergroten van sociale inclusie zijn noodzakelijke oplossingsrichtingen. Wanneer niets gebeurt, geeft dit serieuze vertraging bij de voorgenomen transitie.

De instroom bij opleidingen in de techniek neemt af. Voor de gehele onderwijsketen (PO, VO, MBO, HBO en WO) is meer instroom noodzakelijk, juist ook uit specifieke doelgroepen die tot op heden relatief ondervertegenwoordigd zijn bij bedrijven in het HIC. Dat is noodzakelijk om het toenemend aantal vacatures voor bestaande banen in te vullen, maar vooral om door het aantrekken van jonge talentvolle mensen bij bestaande bedrijven aan nieuwe ideeën en een andere (inclusieve en duurzame) cultuur te kunnen werken. Strategische personeelsplanning betekent voor werkgevers ook het verder kijken dan de huidige arbeidspool en aandacht voor arbeidskrachten uit kwetsbare groepen.

Sociale innovatie onderwijs en arbeidsmarkt

Een succesvolle energietransitie is mede afhankelijk van beschikbaar en te werven talent. Met een fors vacatureoverschot vraagt deze enorme uitdaging om kwantitatieve en kwalitatieve aanpassingen van arbeidsmarkt en onderwijs. Een toekomstgerichte aanpak met bijbehorend (financieel) instrumentarium om initiatieven te faciliteren en op te schalen. Dit vraagt om extra investeringen en innovaties bij bedrijfsleven en onderwijs.

MBO instellingen staan voor een grote uitdaging. Aan de ene kant werken ze steeds beter samen met bedrijven om snel in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en behoeftes, aan de andere kant kampen ze met vergrijzing bij docenten en hebben ze moeite voldoende nieuwe docenten aan te trekken.

In de groeisectoren van de energietransitie ontbreekt soms een sociale infrastructuur: nog geen cao, salarissen liggen lager, meer tijdelijk werk en nog onvoldoende toegang tot opleidingsbudgetten. Dat maakt een overstap naar deze branches lastiger. Op deze aspecten is *sociale innovatie* nodig, bijvoorbeeld in flankerende programma's rond her-, bij- en omscholing. Daarbij is een modulair, flexibel opleidingsaanbod noodzakelijk.

Ten aanzien van de arbeidsmarkt- en sociale effecten is bredere aanpak gewenst: naast arbeidsmarktprojecten met directe link met de klimaattransitie, ook ondersteuning van acties gericht op het verkrijgen/behouden van werk en sociale inclusie gericht op sectoren en doelgroepen die indirect worden geraakt door de klimaattransitie ("rechtvaardige transitie").

2.c.2 Ontwikkelingsbehoeften en -doelstellingen 2030 in JTF-regio RIJNMOND

(Tekstveld max. 6.000 karakters) (5.965 tekens)

Focus

De hoofdlijnen zijn versnellen van de energietransitie, vernieuwen van de economie en veerkrachtig maken van de arbeidsmarkt voor de transitie. Daarnaast zijn enorme investeringen nodig in de benodigde 'backbone infrastructuur' die randvoorwaardelijk is aan de doelen voor 2030. Die infrastructuurinvesteringen kunnen echter niet uit JTF betaald worden.

Rijnmond zet de beperkte middelen in met grote focus, waar geen investeringen in gebouwen of basisinfrastructuur toe behoren. Dit laat onverlet dat er zogenaamde spillover effecten zijn naar de gebouwde omgeving, naar draagvlak en naar acceptatie van maatregelen in de energietransitie.

Een ketenaanpak in de tijd is nodig om de drie programmalijnen succesvol te realiseren. Dit vraagt een integrale blik op zowel economie als arbeidsmarkt. De gevolgen van de transitie in werkgelegenheid en scholingsbehoefte zijn groot en direct. De transitie raakt de fundamenteën van de arbeidsmarkt voor het HIC. De technologische innovaties die tot doorbraak komen, zijn mede bepalend voor de benodigde opleidingen. Zonder juist gekwalificeerd personeel, geen nieuwe waardeketens.

Acties die zowel de economische kant als de arbeidsmarktaspecten aanpakken, versterken de resultaten. Rijnmond streeft bij selectie van projecten naar dergelijke verbindingen en integrale aanpakken. Bijvoorbeeld in projecten t.a.v. nieuwe technieken met vertaalslag naar opleiding in het gebruiken/bedienen van die techniek. Bijvoorbeeld in projecten waar door de transitie in potentie werkgelegenheid verloren kan gaan, door aanwezigheid van vertaalslag naar een sociaal en/of scholingsplan.

Spoor 1:

Vernieuwen en versterken van de regionale economie met nieuwe, duurzame en/of circulaire industriële ketens

Doelstelling

Dit spoor steunt ontwikkelingen waarin nieuwe waardeketens de fossiele industrie vervangen. Het stimuleren van de afzetmarkt voor groene waterstof, inzet op industriële elektrificatie, zon, wind, technologische innovaties die dicht bij de markt worden gebracht. Denk aan circulaire chemie ter verwaarding van nieuwe circulaire grondstoffen, verwerking van reststromen tot bruikbare grondstoffen, hergebruik Lithium-batterijen en duurzame productie van groene methanol voor de chemie en transportsector. Al deze processen zijn relatief nieuw en ondervinden uitdagingen in het financieren van de onrendabele top in opschaling naar praktijkschaal.

Toepassing van innovatie betekent ook 'het dichterbij brengen van (nieuwe) bedrijvigheid in de verdere toekomst'. Als de nieuwe keten uiteindelijk de bouw van een fabriek behoeft, kan het totale proces (van lab-opstelling via pilot en demo naar de bouw van de fabriek) al snel vele jaren duren. Basic engineering van projecten gericht op nieuwe waardenketens valt onder de reikwijdte van spoor 1, alhoewel de bouw van de beoogde fabrieken nog jaren kan duren.

Spoor 2:

Versnellen van de transitie met investeringen in technologie, systemen en infrastructuur tot decarbonisatie van bestaande industriële ketens

Doelstelling

Doel van dit spoor is bestaande industrie, inclusief ketenpartners (met inbegrip van mobiliteit en logistiek), te helpen bij het mitigeren van directe gevolgen van de transitie. Hoofdstuk 1 toont de noodzaak hiertoe in Rijnmond, waar met name de sectoren energie, chemische industrie en procesindustrie te maken hebben met zowel verduurzaming van processen als met fundamentele wijziging van grondstoffen. Denk aan het uitvoeren van redesign scans tot decarbonisatie en doen van investeringen gericht op het aanpassen van productieprocessen naar niet-fossiel. Het vervangen van fossiele grondstoffen door elektrificatie, waterstof e.d. Denk aan industriële elektrificatie waarbij aardgas wordt vervangen en initiatieven gericht op het benutten van reststromen, biomassa en CO₂ in industriële processen. Denk aan decarbonisering van logistieke keten die gekoppeld is aan de industrie, zoals goederenvervoer over water, weg, spoor.

Spoor 3:

Wendbare en weerbare beroepsbevolking in duurzaam toekomstbestendig HIC

Doelstelling

Doel is beschikbaarheid van voldoende juist opgeleide en gemotiveerde beroepsbevolking voor de opgaven, bij een toenemend vacature-overschot. De interventies vanuit JTF zijn aanvullend op bestaand instrumentarium aan wetgeving, sociale plannen en het Westhavenarrangement, waarin Ministerie SZW samen met UWV, FNV en werkgeversorganisaties arbeidskrachten die worden getroffen door sluiting van de kolencentrales in het HIC van werk naar werk helpen. Om potentieel te mobiliseren, passend (bij-/om-) te scholen en duurzaam in te zetten, is een brede en integrale aanpak nodig met uiteenlopende acties. Prioriteit ligt op het aanboren van onbenut arbeidspotentieel, o.a. in kwetsbare groepen. Het gaat hierbij om scholieren/studenten, werk-naar-werk, werkzoekenden, parttimers die meer willen werken, etc. Werkgevers moeten hun vraag naar arbeid aanpassen, o.a. door jobcarving, alsook het anders inrichten van organisatie- en bedrijfsprocessen.

De behoefte aan scholingsinfrastructuur in duurzame energie is nog volop in ontwikkeling. Een arbeidsmarktfaciliteit à la het Scholingsfonds biedt ruimte tot flexibel reageren op deze ontwikkelingen.

De arbeidsmarktinterventies richten zich op de jonge generatie met het oog op opleidingen van de toekomst en op de oudere generatie gericht op duurzame inzetbaarheid. Opleidingscentra, vakbonden, werkgevers, overheid en expertisecentra moeten integraal samenwerken, geen enkele partij kan dit alleen.

Bijdrage aan het bereiken van een klimaatneutrale economie van de Unie tegen 2050

Paragraaf 2.1 duidt de potentiële reductie van de transitiepaden voor Rijnmond op 13 Mt tegen

2030. Daarmee is de ambitie van 55% reductie (Fit for 55) t.o.v. 20Mt in 1990 haalbaar (55% reductie % is tot 9 Mt, potentie strekt tot 7 Mt). De focus in JTF Rijnmond versterkt en versnelt de uitvoering van deze transitiepaden en richt zich op het mitigeren van de sociaal-economische gevolgen op de arbeidsmarkt.

2.c.3 Samenhang met andere nationale, regionale of territoriale strategieën ter zake in RIJNMOND

(Tekstveld max. 6.000 karakters) (5.792 tekens)

JTF Rijnmond past binnen de kaders van het Landelijk Klimaatakkoord, het nationaal waterstof programma, de Groeifonds-propositie 'Groenvermogen van de Nederlandse industrie', het SER-advies regionale koplopersprogramma en het Rijksbrede programma circulaire economie (RPCE) - zie hoofdstuk 1. Binnen het Klimaatakkoord en de nationale strategieën legt het TJTP Rijnmond met de beperkte middelen focuspunten voor het HIC.

Regionaal sluit JTF aan bij het Clusterplan Rotterdam Moerdijk, Rotterdams Klimaatakkoord, Havenvisie Rotterdam en Deltalinqs Climate Program (DCP). In deze plannen zijn componenten uit de Regionale Energiestrategie Den Haag-Rotterdam uitgewerkt naar het HIC.

Clusterplan Rotterdam-Moerdijk

In dit koploper programma voor de regio Rotterdam-Moerdijk staat aangegeven met welke concrete plannen de afspraken uit het Klimaatakkoord gerealiseerd gaan worden. Naast het commitment van betrokken bedrijven en andere relevante spelers in de regio geven de plannen ook weer wat nodig is van de overheid. Specifiek voor de energie infrastructuur is dat nog nader uitgewerkt in de Cluster Energie Strategieën (CES).

Het clusterplan Rotterdam-Moerdijk bevat een roadmap voor het realiseren van een emissie arme en circulaire industrie. De roadmap bevat 3 (elkaar in de tijd deels overlappende) stappen:

- Stap 1: efficiency, ontwikkelen energie infrastructuur en CCUS
- Stap 2: naar een nieuw energiesysteem
- Stap 3: vernieuwen van het grondstoffensysteem

Rotterdams Klimaatakkoord (RKA)

Het RKA bevat een overzicht van sleutelprojecten die de bedrijven willen realiseren en de randvoorwaarden die van overheidszijde nodig zijn om het cluster om te bouwen naar een nieuwe economie.

- Deal 1: Investeringsagenda energietransitie HIC
- Deal 2: Arbeids- en scholingsagenda energietransitie
- Deal 3: Versnellingshuis energietransitie HIC
- Deal 4: Grootschalige productie, import en toepassing van waterstof
- Deal 5: Industriële elektrificatie
- Deal 6: Duurzame warmte vanuit de industrie
- Deal 7: Benutten van reststromen, biomassa, CO₂ in het HIC

Havenvisie Rotterdam

De Havenvisie geeft de ambitie aan voor de toekomst van de Rotterdamse haven, ook als de omstandigheden veranderen. De herijkte Havenvisie is tot stand gekomen in samenwerking tussen Havenbedrijf Rotterdam, gemeente Rotterdam, het Rijk, Deltalinqs, Provincie Zuid-Holland en in afstemming met de DCMR. De herijkte Havenvisie neemt de ambitieuze doelstellingen zoals opgenomen in de Rotterdamse bijdrage aan het klimaatakkoord (Rotterdam-Moerdijk) één op één over. Daarnaast krijgen de door de Verenigde Naties vastgestelde Sustainable Development Goals (SDGs) voor duurzame economische ontwikkeling een centrale plaats. Hiermee onderstrepen de eerder genoemde vijf partijen het belang van het creëren van maatschappelijke en economische waarde.

Deltalinqs Climate Program (DCP)

DCP verenigt bedrijven in het Rotterdams havengebied die de energietransitie willen realiseren en gelijktijdig de concurrentiepositie als innovatief havencluster willen versterken. Hierin werkt Deltalinqs samen met haar partners aan de transitie naar de nieuwe economie. Binnen het programma wordt met het Havenbedrijf Rotterdam samen gewerkt aan de noodzakelijke steun voor innovatieve sleutelprojecten door het verbinden van partijen, organiseren van financiering en met overheden meedenken over wet- en regelgeving die aansluit bij de uitvoeringspraktijk en benodigde infrastructuur.

Complementaire financiering

Om de doelen uit de beleidskaders te realiseren zijn substantiële investeringen vanuit meerdere bronnen vereist. JTF zal complementair zijn aan Europese en nationale budgetten uit EFRO, ESF+, RRF, CEF, LIFE, Horizon Europe, Nationaal Groeifonds, Cluster Energiestrategie (CES) etc. Afstemming met deze fondsen is voorzien.

Regionale Innovatiestrategie (RIS), EFRO, ESF+

De strategie voor de periode 2021-2027 is missiegedreven en sluit aan op het nationale en Europese innovatiebeleid, dat gericht is op een slimme economische transformatie. De RIS is de blauwdruk voor het nieuwe EFRO. De belangrijkste beleidsdoelstellingen zijn een slim en groen Europa. EFRO bestaat uit een innovatiedeel en een klimaatdeel. EFRO en JTF zullen afgestemd worden ingezet om synergie te bewerkstelligen. Hierbij sluit JTF met de nadruk op daadwerkelijke opschaling, toepassing en uitrol aan op de EFRO-nadruk op onderzoek, ontwikkeling en innovatie. ESF+ richt zich in Nederland hoofdzakelijk op de actieve inclusie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, kwetsbare werkenden en leerlingen in speciaal- en praktijkonderwijs. Deze doelgroepen hebben extra hulp nodig om te (blijven) participeren op de arbeidsmarkt. Deze hulp krijgt binnen de arbeidsmarktregio's vorm door scholen, gemeenten en O&O-fondsen. In veel gevallen zullen de JTF-projecten ook de ESF-doelstellingen (en vice versa) ondersteunen en versterken. Hierbij richt ESF zich op actieve inclusie in de arbeidsmarkt in volle breedte, waarbij JTF zich specifiek richt op het mitigeren van de arbeidsmarktgevolgen van de transitie in het HIC naar duurzame industrie. Het gecoördineerd inzetten van ESF+ en JTF in Rijnmond realiseert een groter innovatie- en uitvoeringspotentieel voor de genoemde arbeidsmarktvaartstukken in de regio.

Samenwerking

Rijnmond streeft naar optimale realisatie van doelen en inzet van middelen en staat daarin open

voor samenwerking met het rijk en andere JTF regio's, bijv. op onderwerpen die in meerdere regio's spelen zoals havenindustrie, chemie en waterstof. Samenwerking met Moerdijk ligt voor de hand, gezien de nabijheid en inhoudelijke raakvlakken. Een opleidingsfaciliteit kan bijvoorbeeld gericht zijn op werknemers en studenten uit beide regio's. Het Deltacorridor project is een goed voorbeeld van een initiatief dat meerdere regio's verbindt.

2.c.4 Soort voorgenomen concrete acties in RIJNMOND

(Tekstveld max. 12.000 karakters) (10.963 tekens)

De soorten acties die worden voorgenomen onder JTF Rijnmond dragen direct bij aan het mitigeren van de gevolgen van de transitie naar duurzame industrie in het HIC. Noodzaken in het omgaan met die gevolgen zijn hiervoor geduid als (onder andere) het verduurzamen van productieprocessen, het benutten van circulaire grondstoffen, het stimuleren van duurzame waardeketens, het behouden en transformeren van werkgelegenheid en het adequaat bemensen van de beroepen in de duurzame industrie naar omvang, opleiding en skills. Per spoor zijn hiertoe (voorbeelden van) soorten acties geïdentificeerd.

Spoor 1:

Vernieuwen en versterken van de regionale economie met duurzame en/of circulaire industriële ketens

- Acties die bijdragen aan nieuwe waardeketens, denk aan industriële elektrificatie, groene waterstof, benutten van reststromen en CO2 in industriële processen, duurzame warmte
- Vroege haalbaarheidsstudies (economisch, commercieel, technisch) gericht op 'programma van eisen' voor toepassingen
- Late haalbaarheidsstudies (economisch, commercieel, technisch) gericht op 'blauwdruk' voor productiefaciliteiten
- Hergebruik, recycling en verwaarding van reststromen tot alternatieve grondstoffen
- Pilots waar 'proof of concept' op industriële schaal wordt getoetst / gedemonstreerd. Inzet van JTF als de-risking van kapitaalintensieve innovatieve investeringen op TRL 4-7
- Realisatie van moderne installaties in het HIC, inrichten productiefaciliteiten voor chemie
- (Door)ontwikkeling van innovaties en haalbaarheidsstudie die oplossingen bieden voor de transitie (nieuwe waardeketens)
- Ondersteuning in het investeringsgereed maken van business cases ('toeleiding kapitaal')
- Verbindingen binnen voorgaande typen acties naar aanpassing van werknemers, ondernemers en ondernemingen aan veranderingen, opleiding en toegang tot de arbeidsmarkt

Spoor 2:

Versnellen van de transitie met investeringen in technologie, systemen en infrastructuur tot decarbonisatie van industriële ketens

- Instrumenten tot haalbaarheid, ontwerp en toepassing van verduurzamingsmaatregelen (bijvoorbeeld 'redesign scans' tot decarbonisatie) voor de keten en voor productieprocessen
- Bedrijven ondersteunen bij aanpassing van processen in de industrie op niet-fossiele en

circulaire productiemethoden (nadrukkelijk binnen de voorwaarden van de JTF-verordening, artikel 11, lid 2 onder i)

- Vervolginvesteringen in daadwerkelijk toepassen van aanpassingen tot decarbonisatie (nadrukkelijk binnen de voorwaarden van de JTF-verordening, artikel 11, lid 2 onder i)
- Toepassingsgerichte samenwerking tussen mkb'er(s) en grote bedrijven (en kennisinstellingen) aan oplossingen binnen de regionale transitie - inclusief gezamenlijke gebruik (gedeelde) innovatie-infrastructuur voor bedrijven (fieldlabs), instrumenten voor (innovatie)trajecten en skillsontwikkeling, waar deze specifiek van meerwaarde zijn voor decarbonisatie in chemieketens
- Ondersteuning in het opwerken van toepassingen naar financierbare businesscases ('toeleiding kapitaal')
- Vervangen van fossiele grondstoffen door elektrificatie, waterstof, reststromen e.d.
- Klimaatneutrale logistiek: personen- en kleinschalige logistiek via elektrische oplossingen, zware logistiek en binnenvaart, bijvoorbeeld via waterstof
- Verbindingen binnen voorgaande typen acties naar aanpassing van werknemers, ondernemers en ondernemingen aan veranderingen, opleiding en toegang tot de arbeidsmarkt

Spoor 3:

Een wendbare en weerbare beroepsbevolking

- Acties gericht op de veranderende vraag naar arbeid als gevolg van de energietransitie, bijvoorbeeld met 'Redesign scans' binnen (individuele) bedrijven (naar voorbeelden van House of Skills Amsterdam) en met Fieldlabs gericht op het concreet maken van de benodigde vaardigheden voor werk in de energietransitie
- Acties gericht op veranderend werkgeverschap en sociale innovatie, bijvoorbeeld door samenwerking in regionale mobiliteitsteams (complementair aan de reguliere gemeentelijke taak, specifiek gericht op van-werk-naar-werk-begeleiding als gevolg van reorganisatie na verduurzaming bestaande industrie), en door ketenaanpakken van instroom, doorstroom, arbeidsmobiliteit en duurzame inzetbaarheid (van werk naar werk, van uitkering naar werk en van school naar werk, job carving)
- Acties gericht op om-, na- en bijscholing, bijvoorbeeld door scholingstrajecten naar kansrijke beroepen in de haven (mogelijk met behulp van Het Rotterdams Scholingsfonds), door innovatieve curricula en laagdrempelige, breed toegankelijke, faciliteiten (bijvoorbeeld opleidingsschip, Fieldlabs), door stimuleren van hybride docentschap en ontwikkeling van modulaire opleidingen naar circulaire chemie en verwante ketens
- Acties om nieuw arbeidspotentieel en jongeren te mobiliseren tot instroom in opleidingen en werk in het HIC als plaats om als werknemer het verschil te maken in de energietransitie. Beroependemonstraties gecombineerd met informatie over de opleidingen en de sector (vergelijkbaar met Skillsmasters, Shell Ecomarathon, etc.) en door 'experiences' in de haven en groene industrie organiseren om potentiële werknemers een goed beeld te geven van werken in de haven
- Acties gericht op veranderende skills en aansluiting opleidingen op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld door publiek-private samenwerking in regionale leer-werk-bedrijven, door te

experimenteren met skills-standaard en instrumenten (*House of Industry Skills*) en door loopbaanoriëntaties, leven-lang-leren en matchingsprocessen specifiek voor de vacatures in duurzame industrie in het HIC

- o Acties gericht op organisatie van voorzieningen en dienstverlening ten behoeve van voorgaande acties, bijvoorbeeld door het stichten van een LeerWerkbedrijf Haven van de Toekomst (in een public private partnership), het uitbreiden van de leerwerkplaats, investeringen in het slechten van mobiliteitsbarrières () en het opzetten van een netwerk van HR professionals in de haven

Doelgroepen

Rijnmond richt zich op alle partners betrokken bij de transitieopgave. (Mkb-)Bedrijven of organisaties van of gericht op bedrijven, inclusief de ketens bestaande uit toeleveranciers, producenten, logistiek en afnemers. Deze bedrijven zullen met name – doch niet uitsluitend – behoren tot de sectoren met de volgende SBI-codes in het LISA Werkgelegenheidsregister: Energie: 0620, 0910, 272, 3511, 3512, 3513, 3514, 3530; Procesindustrie: 6, 8, 10, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 35; Chemische industrie: 19, 20, 22. Woningcorporaties, eigenaren van vastgoed en overheden. Werkgevers- en werknemersorganisaties, vakbonden. Opleidingsinstellingen en kennisinstututen als organisaties, maar ook hun ‘gebruikers’ oftewel deelnemers in de terminologie van de indicatoren: scholieren, studenten, werkzoekenden, zij-instromers, nieuwkomers op de arbeidsmarkt en bestaande werknemers, Speciaal opgerichte coöperaties of andere samenwerkingsverbanden gericht op energietransitie. Energiemaatschappijen, netbeheerders, warmtebedrijven. Kortom: elke organisatie die een rol speelt bij het faciliteren en realiseren van de energietransitie, zowel naar economische als naar sociale component.

Vanuit de integrale benadering streeft het programma nadrukkelijk naar samenwerkingsprojecten waarin mkb en kennis- en onderwijsinstellingen samen optrekken om decarbonisatie-oplossingen tot daadwerkelijke toepassing te brengen, nieuwe duurzame waardeketens in de praktijk ontstaan en verbindingen worden gelegd tussen bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en overheid. De arbeidsmarktaanpak heeft een ecosysteembenadering nodig. Meerjarige publiek-private aanpak tot en met ketenregie vanuit een organisatie die goed thuis is in de inhoudelijke uitdagingen, maar ook gewend is om de verbinder te zijn tussen bedrijven (ook onderling), overheid en onderwijsinstellingen, is mogelijk. Het programma staat nadrukkelijk open voor publiek-private aanpakken met onderwijs, bedrijfsleven, overheid (sociale diensten, werkplaatsen) in de arbeidsmarktregio, werkgeversorganisaties, O&O-fondsen, etc.

Steun aan grote ondernemingen voor productieve investeringen en/of steun aan ETS-bedrijven c.q. ETS-activiteiten conform Richtlijn 2003/87/EG (bijlage 1) is voorsnog niet voorzien. Indien dit gedurende de uitvoering aan de orde komt, zijn daarbij de voorwaarden en beperkingen uit de JTF-verordening (artikel 11, lid 2, sub h respectievelijk sub i) van kracht en zullen deze worden nageleefd.

Integrale benadering

Acties die zowel de economische kant als de arbeidsmarktaspecten aanpakken, versterken de resultaten. Bij de selectie van projecten zal dan ook worden gestreefd naar dergelijke verbindingen

en integrale aanpakken. Bijvoorbeeld in projecten ten aanzien van nieuwe technieken door aanwezigheid van vertaalslag naar opleiding in het gebruiken / bedienen van die techniek. Bijvoorbeeld in projecten waar door de transitie in potentie werkgelegenheid verloren kan gaan, door aanwezigheid van vertaalslag naar een sociaal en/of scholingsplan (zoals de sociale vangnetten van het Kolenfonds – verbonden aan de sluiting van de Hemwegcentrale).

Financiering

Binnen dit programma worden de middelen in beginsel ingezet in de vorm van subsidie. Subsidies zijn bij uitstek het instrument om de genoemde acties te ondersteunen. Het gebruik van financieringsinstrumenten (zoals het bestaande fonds SOFIE – Stadshavens Ontwikkelingsfonds voor Innovatie en Economie) wordt serieus overwogen en onderzocht.

Toelichting op synergie met andere pijlers van het mechanisme voor een rechtvaardige transitie

Naast pijler 1 biedt het JTM mogelijkheden om middelen in te zetten vanuit Invest EU (pijler 2) en de EIB (pijler 3). Het verstrekken van leningen en/of garanties is opportuun wanneer dit voorziet in een gat in het financieringsaanbod op de markt. Dit is onder andere relevant voor investeringen in de noodzakelijke infrastructuur voor de transitie (bijvoorbeeld doch niet limitatief: warmtenetten, waterstof). De mogelijkheden tot financiering via pijler 2 of 3 worden daartoe onderzocht in relatie tot het recent opgerichte Energietransitiefonds Rotterdam en het Rotterdams Energietransitie Budget (ETB). Hierbij zoekt Rijnmond samenspraak met EIB en andere programma's c.q. fondsen. JTM proposities voor bijvoorbeeld duurzame warmtesystemen in Rijnmond zijn het doorverbinden van warmtesystemen binnen de glastuinbouwgebieden en woonkernen van het Westland en het Oostland gebied. Hierbij worden verschillende koppelingen tussen o.a. geothermiebronnen, restwarmtenetten en andere toekomstige warmtebronnen beoogd. Daarnaast bijvoorbeeld het opzetten van regionaal warmtesysteem in de regio Holland-Rijnland, door middel van de verbinding van verschillende geothermieprojecten en de koppeling aan toekomstige restwarmtesystemen. Dit onder de naam van 'Warmterotonde en aardwarmte Rijnland'. Ook het (door)ontwikkelen van deze warmtesystemen door publieke warmtepartij HVC en het verder ontwikkelen van een warmtesysteem op basis van aquathermie, zijn voorbeelden van kansrijke proposities.